

УДК 37.037

*Анастасія Вільчківська,
м. Петрков-Трибунальський*

РЕГІОНАЛЬНА КУЛЬТУРА В МУЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ УЧНІВ ПОЛЬСЬКИХ ШКІЛ

З початком реформування польської шкільної освіти (у 90-х роках ХХ ст.) у програмах музичного виховання учнів різних типів шкіл почала приділятися значна увага вивченню регіонального мистецтва (народна музика і танці, фольклор). Це давало можливість значно поширювати знання учнів у галузі змісту польського національного мистецтва, а

також підвищити ефективність патріотичного виховання школярів. У Польщі щороку видається значна кількість методичної літератури для вчителів із питань регіонального музичного виховання, яка висвітлює різноманітну інформацію з мистецтвознавства у даному регіоні.

Ключові слова: *Польща, регіональне мистецтво, музика, школа, учні, учитель, культура.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі суспільного розвитку, коли відбуваються зміни ідеологічних орієнтацій та ідеалів, на перший план виходить проблема відродження духовних цінностей. У наш час, як ніколи раніше, світ прекрасного стає необхідним для збереження не тільки цілісного внутрішнього світу особистості, а й нерідко, життя людини. Посилення ролі мистецтва (зокрема, музики) у наш час зумовлюється тим, що воно являє собою одну з найважливіших форм життєдіяльності особистості, яка розвиває універсальні творчі здібності людини [1; 2; 4]. На думку О. Рудницької, мистецтву властива висока чутливість до всього, що відбувається навколо. Воно завжди узагальнює і синтезує найсуттєвіші проблеми людського життя, викликає до них суспільний інтерес [2].

Успіхові української освітньої реформи, у дуже складних сучасних економічних умовах, сприятиме вивчення зарубіжних систем освіти, об'єктивний аналіз і пошуки новітніх зразків і досягнень, із одночасним урахуванням національних особливостей і наукових здобутків у цій галузі.

Аналіз досліджень і публікацій. Видатний польський педагог Януш Корчак вважав, що реформувати світ – це насамперед реформувати виховання підростаючих поколінь. У педагогічних працях видатних діячів польської (А. Бялковського, М. Пшиходзінської та ін.) та української культури й освіти (І. Зязюна, М. Лисенка, С. Русової, А. Макаренка, В. Сухомлинського) обґрунтовано важливу роль мистецтва в духовному становленні людини. Мистецтво, як єдність пізнання з естетичною насолодою, є важливою передумовою виховання творчої людини, гармонія якої проявляється як у матеріальному виробництві, так і в духовній діяльності, спрямованій на перетворення світу за законами краси. Випереджаючи інші види мистецтв, музика є одним із найпотужніших засобів у духовному розвитку людства,

впливу на емоційну сферу і творчий потенціал особистості, пануючою формою виховання в сучасному інформативному суспільстві (В. Горишовський, І. Зязюн, Е. Ліпська, Г. Падалка, О. Ростовський та ін.).

У процесі становлення й розвитку музичного виховання школярів у Польщі накопичений цінний досвід, об'єктивне вивчення і переосмислення якого, з позиції сучасних поглядів на цей процес, може сприяти прискоренню та підвищенню ефективності реформування системи естетичного виховання учнів загальноосвітніх шкіл України.

Мета дослідження – проаналізувати та узагальнити досвід використання культурної спадщини регіонів у музичному вихованні учнів польських шкіл.

Виклад основного матеріалу. У 90-ті роки минулого століття органи освіти Польщі почали приділяти більш значну увагу регіональній проблематиці у сфері мистецтва, завдяки якій можна було б посилити патріотичне виховання учнів, поглибити почуття національної свідомості, стимулювати пізнання історії та культури рідного краю.

Відомо, що чим вища загальна культура народу, тим більша увага приділяється в системі виховання дітей і молоді першоджерелам народної творчості, у яких сконцентровані результати діяльності багатьох поколінь та збереглися найбільш цінні їх надбання. Національні музичні традиції, які охоплюють усі види і жанри народної музики, загалом позначені художньо-тематичною та стильовою єдністю, хоча окремі регіони Польщі мають свою специфіку, яка полягає, передусім, у характері музичного строю фольклору, його ладовій, інтонаційній та метро-ритмічній будові. Музичний фольклор – це вокальна, інструментальна та музично-танцювальна творчість народу, який шляхом тривалого добору, поступової кристалізації виробив комплекс самобутніх художніх засобів і стильових закономірностей музичного вираження [4; 5; 8].

На V-му Конгресі регіональних товариств культури (25.09.1994 р., м. Вроцлав) була прийнята Декларація польського регіонознавства. У ній підкреслювалася особлива роль освіти у збереженні й формуванні локальної і регіональної свідомості, а

також зверталася увагу на необхідність упровадження краєзнавчої тематики в шкільні навчальні програми всіх рівнів, наголошувалася необхідність збереження і широкої популяризації фольклору [5].

Зміст Декларації поглиблювався в програмі «Культурна спадщина регіонів Польщі», розробленої Міністерством народної освіти (жовтень, 1995 р.). Метою цього документу є посилення уваги до регіонознавства в навчально-виховному процесі з учнями всіх класів основної школи, а також поглиблення вивчення ними вітчизняної культури, історичної спадщини і проблем «малої Батьківщини». У програмі зазначено, що головною умовою збереження різної культури та її існування є передача від старшого покоління до молодшого культурної спадщини свого народу. Цей процес має охоплювати категорії історії, фольклорних традицій, рідної мови [8].

Відповідно до висунутих завдань, починаючи з 1996 року, виходять із друку в різних регіонах Польщі методичні посібники «Регіональна освіта», які призначаються не тільки для вчителів музики, а й для вчителів історії, географії, мови та образотворчого мистецтва. Спеціально для вчителів музики в циклі цих публікацій видається методичний додаток «Зміст регіонального виховання в програмах “Музика для основних шкіл”», який включає різноманітну інформацію з розвитку мистецтва в даному регіоні. Методичний додаток рекомендовано використовувати на уроках музики в різних класах. У ньому можна знайти матеріал із фольклору (музики й танців), обрядів, звичаїв, народних музичних інструментів, збірку народних пісень із нотами та оригінальними текстами, у яких збережено місцеві діалекти.

Зазначимо, що в «Культурній спадщині регіонів Польщі» пропонується розширення програмного матеріалу з різних навчальних дисциплін гуманітарного циклу шляхом його модернізації або впровадження авторських програм учителів, де висвітлюється регіональна тематика. У цьому документі чітко сформульовано, що пізнання культурної спадщини регіону повинно відбуватися на кожному етапі навчання школярів з усіх предметів, а також на факультативних заняттях.

Пізнавально-виховне значення викладання регіоназнавства в сучасній польській школі підкреслюється багатьма науковцями в галузі музичної педагогіки. Так, Е. Кашевська вважає, що «...одним із основних завдань музичного виховання є передача учням принаймні елементарних знань про музику власного регіону» [5, с. 9].

У свою чергу, К. Дадак-Козицька пише: «...для педагога є очевидним, що правильним шляхом пізнання та освоєння учнем навколишнього світу є проходження від того, що є близьке, що належить добре пізнати й полюбити, до того, що далеке. Цей процес пізнання охоплює індивідуальне культурне виховання учня в сім'ї, регіоні, краї, а також акцентує універсальні елементи культурних та естетичних знань на рівні континенту і світу. Регулярність такого пізнання є умовою автентичного, а не поверхового формування універсальної культури молоді» [4, с. 93].

Розвитку регіоназнавчої тематики в польських школах сприяли такі чинники: а) можливість практичного використання вчителями авторських програм, які обов'язково враховують особливості даного регіону; б) існуюча суспільно-політична ситуація в країні, коли уряд приділяє особливу увагу зміцненню самоуправління регіонів; в) фінансова підтримка наукової тематики й видавничої справи, присвяченої культурі даного регіону, регіональними владними структурами; г) можливість відвертого діалогу про актуальні національні проблеми (особливо це стосується прикордонних регіонів Польщі).

Регіоназнавство в музичному вихованні учнів польських шкіл функціонує на двох рівнях. Перший рівень – це регіоназнавство локальне (свій регіон), яке полягає у використанні в музичному вихованні різноманітної інформації про культуру регіону, де живуть учні. Цей рівень пізнання свого регіону реалізується шляхом участі учнів у музичних заходах, у процесі виконання музики та пісень, а також пошуку матеріалу, який стосується музичного життя регіону.

Другий рівень можна окреслити як загальнопольський (народна музика інших регіонів країни). Він передбачає ознайомлення учнів, незалежно від місця їхнього проживання, з особливостями польської музичної культури. Вчитель звертає

увагу на найважливіші риси культури свого регіону. Цей рівень реалізується, в основному, шляхом слухання музики або перегляду телевізійних програм, присвячених музичному фольклору, а також структуризації отриманих знань про культуру регіонів із метою формування загального універсального образу польської фольклорної музики.

Упровадження в навчанні музики в школі регіонознавчого матеріалу на двох рівнях локальному та загальнопольському, безперечно, стосується всіх конструктивних елементів дидактичного процесу. Тим самим реалізація завдань регіонознавства в музичному вихованні школярів вимагає внесення певних змін залежно від характеру і змісту музичного репертуару. Ці зміни залежать, у свою чергу, від співвідношення між цілями естетичного виховання і змістом регіонознавства, а також між цілями естетичного виховання та змістом універсальної музичної культури.

Зміни, які відбулися в польській педагогіці в останні роки в поглядах на національну культуру, перехід від «монолітного» до «регіонального» мислення дали змогу розширити кордони польської культури, і тим самим поглибити її пізнання. Політична і культурна відкритість сприяли адекватному сприйманню різноманітних подій, які тією або іншою мірою впливають на зміни в культурному житті регіонів. Стосується це, між іншим, демографічної проблематики й питань національних меншин, передусім, мешканців прикордонних регіонів, де необхідно налагоджувати культурні зв'язки із сусідами.

Тому виховний потенціал регіонального мистецтва в країні, зокрема музичного, використовується для формування в дітей і молоді поваги до певних відмінностей у культурі різних етнічних груп як на території Польщі, так і до інших народів світу.

Специфіка регіональної музичної культури також полягає в тому, що застосування її не обмежується лише уроками, вона також успішно реалізується під час позакласної та позашкільної діяльності учнів, де вони беруть участь у роботі народних колективів (танцювальних, хорових, інструментальних), у різноманітних фольклорних конкурсах, концертах, фестивалях тощо [5; 6].

Регіональні (етнолокальні) аспекти музичного виховання учнів, як доводить досвід польських шкіл, найбільш ефективно реалізуються в початкових класах, коли особливе значення має розвиток зацікавленості дітей музикою, переконання їх у тому, що контакти з музикою є корисними й цікавими. Все це значною мірою зумовлює ефективність навчально-виховного процесу з цього предмета. У початковій школі (I–III класи) мотиваційно-емоційні аспекти набувають особливого значення. У цьому контексті виникає питання характеру змісту музичної культури, який має включати елементи, зрозумілі дітям. Залежно від традицій і наявних умов, він має враховувати елементарний музичний досвід, набутий дитиною ще в дошкільному віці (в основному, пісенний). Цей досвід будується, переважно, на основі елементів регіональної музики, як правило, місцевого музичного фольклору [4; 5].

Зазначимо, що польська музична педагогіка, починаючи з 60-х років, використовує ідеї концепцій К. Орфа і З. Кодая, які ґрунтуються на народній культурі, де фольклор вважається провідним чинником пробудження в учнів музичних вражень [7]. Отже, регіональна музика, а також пов'язані з нею елементи фольклору в наш час є обов'язковим засобом музичного виховання учнів у польських загальноосвітніх школах, особливо у молодших класах [6].

Необхідно також підкреслити, що в останнє десятиріччя в Польщі щороку видається значна кількість методичної літератури для вчителів із питань регіонального музичного виховання дітей та молоді. Ці матеріали широко використовуються в міжпредметній інтеграції шляхом поєднання уроків музики з уроками природознавства, математики, польської мови (I–III-ті класи); історії, літератури (IV–VI-ті класи). Пісні, легенди, звичаї, обряди, характерні для даного регіону, створюють можливість проведення інтегрованих тематичних уроків. Вони є передумовою реалізації основних завдань із музичного виховання школярів [3; 7].

Однією з популярних форм упровадження інтегрованих тематичних занять у польських школах є інсценізація. Підготовлені учнями театральні вистави тісно пов'язані з локальними

музичними традиціями, вони поєднують елементи змісту різних предметів, формують позитивне ставлення до народної культури і стимулюють суспільну активність школярів [7; 8].

Програма «Культурна спадщина регіонів Польщі» включає значну кількість різноманітних тем, які вчитель може використувати в навчально-виховному процесі в різних класах основної школи. Теми, на нашу думку, мають загальний характер. Однак, їх конкретизація здійснюється вчителем залежно від віку учнів, їх підготовленості, інтересів, специфіки навчального предмета.

Наводимо приклад деяких із них:

1. Елементи культурної спадщини в різних суспільних групах регіону.

2. Регіоналізм як суспільний рух, спрямований на розвиток культурної спадщини регіону.

3. Піклування про збагачення культурної спадщини регіону як необхідна умова культурного розвитку особистості.

4. Традиційна народна культура (фольклор, народне мистецтво) та їх роль у формуванні регіональної свідомості особистості [3].

Залучення учнів до культурної спадщини регіону здійснюється шляхом реалізації педагогічним колективом школи таких виховних завдань:

- сприяння зростанню у школярів інтересу до пізнання регіональних традицій, їх зв'язку з сьогоденням і майбутнім;
- пробудження і сприяння закріпленню емоційного зв'язку з рідною місцевістю і регіоном, де проживають учні;
- виховання в дітей і молоді патріотичних, громадянських і гуманних почуттів;
- формування у школярів почуття віри у власні сили, необхідності співпраці, активної участі в діяльності, спрямованій на збереження й розвиток культурного доробку регіону;
- формування толерантної поведінки у ставленні до груп населення та осіб, які мають іншу національність, а також до культурних і релігійних традицій народів, що проживають у регіоні;
- пробудження в учнів творчої активності в різних галузях мистецтва [6].

Висновки. Отже, на сучасному етапі розвитку музичної освіти в Польщі помітною є орієнтація музичного виховання на вивчення регіонального мистецтва. Ця тенденція сприяє певній зміні поглядів на сутність національної культури у свідомості учнів, дозволяє розширювати кордони загального осмислення змісту польської культури, поглибити її пізнання. Виховна роль регіонального мистецтва, відповідно до засад музичного виховання підростаючих поколінь у країні, спрямовується на формування у дітей та молоді акцепції і поваги до певних відмінностей у культурі різних етнічних груп як на території Польщі, так і в інших народів світу. Важливо, що методичні рекомендації щодо впровадження регіонального матеріалу на локальному і загальнопольському рівнях стосується всіх конструктивних елементів дидактики навчання музики у школі.

Список використаної літератури

1. Падалка Г. П. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Г. П. Падалка. – К. : Освіта України, 2008. – 272 с.
2. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька / О. П. Рудницька – К. : Інтерпроф, 2012. – 270 с.
3. Sackowski M., Integracja edukacji wczesnoszkolnej – szanse i zagrożenia, [w:] Teoretyczne i praktyczne aspekty kształcenia zintegrowanego, Wyd. NAP, Kraków 2000, s. 47-55.
4. Dadak-Kozicka K., Muzykajakowspółdziałanie. Folklor – inspiracja dla nowej edukacji, [w:] Wychowanie Muzyczne. Stan badań i praktyka edukacyjna, Wyd. UMCS, Lublin 1995. 93 s.
5. Kaszewska E., Kultura narodowa inspiracją wychowania muzycznego, [w:] Edukacja muzyczna dzieci i młodzieży z uwzględnieniem specyfiki regionu. Pod red. L. Marzewskiego, Wyd. WSP, Olsztyn 1998, s. 9-13.
6. Kopek B., Realizacja treści regionalnych na lekcjach przedmiotu „muzyka” wolsztyńskich szkołach podstawowych, [w:] Edukacja muzyczna dzieci i młodzieży z uwzględnieniem specyfiki regionu, pod red. L. Marzewskiego, Wyd. WSP, Olsztyn 1998, s. 54-58.
7. Matuszcak L., Muzyka w nauczaniu zintegrowanym, [w:] Teoretyczne i praktyczne aspekty kształcenia zintegrowanego, pod red. H. Kostki, J. Kuźmy, Kraków 2000, s. 505-511.
8. Popowski R., Kultura regionalna a zadania wychowania muzycznego. Wprowadzenie w problematykę, [w:] Edukacja muzyczna dzieci i młodzieży z uwzględnieniem specyfiki regionu, pod red. L. Marzewskiego, Wyd. WSP, Olsztyn 1998, s. 20-31.

Анастасія Вильчковская

РЕГИОНАЛЬНАЯ КУЛЬТУРА В МУЗЫКАЛЬНОМ ВОСПИТАНИИ УЧАЩИХСЯ ПОЛЬСКИХ ШКОЛ

С началом реформирования польского школьного образования (в 90-х годах XX ст.) в программах музыкального воспитания учащихся значительное внимание было уделено изучению регионального искусства (народная музыка и танцы, фольклор). Это давало возможность заметно расширить знания учащихся в области содержания польского национального искусства, а также повысить эффективность их патриотического воспитания. В Польше ежегодно издается большое количество методической литературы для учителей по вопросам регионального музыкального воспитания, в которой рассматривается разнообразная информация о народном искусстве данного региона.

Считаем, что ознакомление с опытом использования культурного наследия регионов в учебно-воспитательном процессе с учащимися общеобразовательных школ Польши будет интересным и полезным для совершенствования системы музыкального воспитания детей и молодежи Украины.

Ключевые слова: Польша, региональное искусство, музыка, школа, учащиеся, учитель, культура.

Anastasia Vilchkovskaya

REGIONAL CULTURE IN THE MUSICAL EDUCATION OF STUDENTS OF POLISH SCHOOLS

Since the beginning of reform of Polish school (in the 90s of XX century) in programs of students' musical education, considerable attention was paid to the study of regional art (folk music and dance, folklore). This made it possible to significantly expand students' knowledge in the field of content national Polish art, as well as improve the efficiency of their patriotic education. In Poland, a considerable number of methodological literature for teachers on issues of regional musical education, which deals with a variety of information about folk art in the region, is published annually.

We believe that the acquaintance with the experience of the cultural heritage of regions in the educational process with students of secondary schools in Poland will be interesting and useful for improving the system of musical education of children and youth in Ukraine.

Keywords: Poland, regional art, music, school, students, teacher culture.

References

1. Padalka, H. P. (2008) *Pedahohika mystetstva (Teoriia i metodyka vykladannia mystets'kykh dysyplin)* [Pedagogy of Art (Theory and methods of teaching arts subjects)], Kiev, Osvita Ukrainy, 272 p. (in Ukrainian).
2. Rudnyts'ka, O. P. (2012) *Pedahohika: zahal'na ta mystets'ka* [Pedagogy: general and art], Kiev, Interprof, 270 p. (in Ukrainian).
3. Cackowski, M. (2000) Integracja edukacji wczesnoszkolnej – szanse i zagrożenia [Integration early childhood education - opportunities and threats]. In: *Teoretyczne i praktyczne aspekty kształcenia zintegrowanego* [Theoretical and practical aspects of integrated education], Kraków, Wyd. NAP, pp. 47-55 (in Polish).
4. Dadak-Kozicka, K. (1995) Muzyka jako współodczuwanie. Folklor inspiracją dla nowej edukacji [Music as compassion. Folklore inspiration for the new education] In: *Wychowanie muzyczne. Stan badań a praktyka edukacyjna* [Białkowskiego A.

- (Eds.) Musical education. Status of research and educational practice], Lublin, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, 93 p. (in Polish).
5. Kaszewska, E. (1998) Kultura narodowa inspiracją wychowania muzycznego [National culture inspired music education]. In: *Edukacja muzyczna dzieci i młodzieży z uwzględnieniem specyfiki regionu* [Marzewskiego, L. (Eds.) Musical education of children and youth with special reference to the region], Olsztyn, Wyd. WSP, pp. 9-13 (in Polish).
 6. Kopek, B. (1998) Realizacja treści regionalnych na lekcjach przedmiotu „muzyka” wolsztyńskich szkołach podstawowych [Realizacja treści regionalnych na lekcjach przedmiotu „muzyka” wolsztyńskich szkołach podstawowych]. In: *Edukacja muzyczna dzieci i młodzieży z uwzględnieniem specyfiki regionu* [Marzewskiego, L. (Eds.) Musical education of children and youth with special reference to the region], Olsztyn, Wyd. WSP, pp. 54-58 (in Polish).
 7. Matuszcak, L. (2000) Muzyka w nauczaniu zintegrowanym [Music for integrated learning]. In: *Teoretyczne i praktyczne aspekty kształcenia zintegrowanego* [Kostki, H., Kuźmy, J. (Eds.) Theoretical and practical aspects of integrated education], Kraków, pp. 505-511 (in Polish).
 8. Popowski, R. (1998) Kultura regionalna a zadania wychowania muzycznego. Wprowadzenie w problematykę [Regional Culture and the duties of music education. Introduction to the issues]. In: *Edukacja muzyczna dzieci i młodzieży z uwzględnieniem specyfiki regionu* [Marzewskiego, L. (Eds.) Musical education of children and youth with special reference to the region], Olsztyn, Wyd. WSP, pp. 20-31 (in Polish).

Одержано 26.03.2015 р.